

Offensiv om Che Guevara

Två artiklar om Che Guevara och arvet efter honom

Innehåll

Arvet efter Che Guevara	1
Che Guevara en symbol för kamp.....	7

Ur tidningen *Offensiv* 4 oktober 2007

Per Johansson:

Arvet efter Che Guevara

I oktober i år är det 40 år sedan revolutionären Che Guevara mördades av den amerikanska imperialismen i händerna på CIA och den bolivianska militärdiktaturen. Hans tillfångatagande och död kom efter att hans gerillaprojekt i Sydamerika hade gått in i en återvändsgränd.

Idag är Latinamerika, och däribland Bolivia där Che mötte sin död, åter skådeplatsen för radikala socialistiska rörelser. Dagens rörelser skiljer sig i mycket från Ches kamp och de kampmetoder han förespråkade. Vad kan då han ha för relevans idag och vad kan vi lära oss av Ches kamp mot imperialismen för 40 år sedan?

Ernesto "Che" Guevara växte upp i en borgerlig medelklassfamilj. Någon överdriven lyx verkar familjen inte ha levt i, men man hade dock råd att låta barnen studera.

Efter flera avbrott i studierna på grund av äventyrliga resor genom Latinamerika tog Che till slut en läkarexamen. Redan som liten drabbades Che av en svår astma som sedan skulle bli en livslång följeslagare för honom. Trots detta handikapp deltog han som ung i hårda idrotter som rugby och löpning. Han blev lagledare för ett rugbylag och gav ut en sporttidning.

Che var under hela sin ungdom politiskt intresserad, men troligen var det erfarenheterna från de två långa resor han gjorde kors och tvärs över kontinenten i början av 1950-talet som fick honom att slutgiltigt slå in på kampens väg.

Han fick under dessa resor se det revolutionära uppsvinget i Bolivia 1952, han träffade kommunistiska gruvarbetare i Chile och han var i Guatemala då Arbenz regering störtades av USA-stödda legosoldater.

Han hade under sina resor fått se extrema klasskillnader och hade sett hur de USA-stödda diktaturerna och storföretagen plundrade länderna och körde över den fattiga befolkningen. Efter en av resorna skrev han själv "Jag är inte densamma som jag var tidigare. Min resa genom vårt Amerika har förändrat mig mer än jag trodde."

Enligt Che själv var det erfarenheterna i Guatemala som fick honom att vilja kämpa politiskt efter att han dittills mest hade varit en betraktare av politiska händelser.

I Guatemala hade regeringen börjat föra en reformistisk politik. Bland annat genomfördes en begränsad jordreform, där egendomar som tillhörde det USA-ägda United Fruit Company förstatligades. Det var tillräckligt för att få USA att agera. Arbenz regering lämnade i övrigt kapitalismen och godsägarväldet intakt, vilket gav kontrarevolutionen möjlighet att organisera en kupp.

Che fick nu själv bevittna hur CIA och deras legosoldater agerade och han fick se att statsmaktens militär inte var neutral, utan ställde sig på kontrarevolutionens sida. Efter detta

nederlag flydde Che därifrån och hamnade i Mexiko, där han skulle komma att träffa på Fidel Castros anhängare.

Det var under händelserna i Guatemala som CIA för första gången skapade en dossier om Che Guevara. Så småningom skulle det bli den tjockaste som CIA någonsin gjort om någon person.

Att som Arbenzs regering delvis utmana imperialismen men samtidigt göra det halvhjärtat och med den borgerliga statsapparaten intakt, är ett tragiskt skådespel och resultat av en reformistisk strategi som lett till blodiga nederlag då kontrarevolutionen slagit tillbaka.

Che drog den korrekta slutsatsen att regeringen, och de grupper som stödde den, hade gjort ett förödande misstag då man inte tagit initiativ till att beväpna massorna – bygga upp väpnade försvarskommittéer – och göra utrensningar inom den gamla statsapparaten.

I Chile 1973 skulle folkfrontsregeringen återupprepa samma misstag som Arbenzs regering hade gjort i Guatemala och störtas i en blodig kupp efter att ha vägrat att beväpna arbetarna.

Hur som helst var detta erfarenheter som Che inte skulle glömma då revolutionen utvecklades på Kuba.

Trots att Che sedan en tid såg sig själv som socialist kunde han inte hitta någon anledning att gå med i något av kommunistpartierna.

Orsaken var att dessa förde en stalinistisk politik som förespråkade ett samarbete med de nationella borgarklasserna mot imperialismen. Han ansåg dem vara ”konservativa”.

26 juli-rörelsen

Istället var det hos Fidel Castros 26 juli-rörelse som han fann ett kämpande alternativ. Castros rörelse utgjorde en bred samling som inte hade något socialistiskt program, utan som var mer av en radikalt liberal rörelse. Några enstaka socialister förutom Che fanns där, bland annat Fidels bror Raul. De stod inte för att störta kapitalismen, utan för ett mer ”demokratiskt” (kapitalistiskt) Kuba.

26 juli-rörelsen förberedde en väpnad kamp för att störta Kubas diktator Batista. Che anslöt sig till denna och utsågs till att bli dess läkare. I december 1956 landsteg 82 gerillakrigare på Kuba. Che beskrev senare själv dem som ”gröngölingar” och menade att själva landstigningen mera liknade ett skeppsbrott.

Batistas arme hade dagarna innan slagit ned flera av deras anhängare i städerna och nästan genast efter landstigningen lyckades armén slå ut större delen av gruppen i ett bakhåll. Bara ett fåtal av den ursprungliga styrkan lyckades återsamla sig och påbörja ett gerillakrig.

Under gerillakriget mot diktaturen kom Che att spela en stor roll, både i den väpnade kampen och för att radikaliserade 26 juli-rörelsen. Han blev vid sidan av Castro rörelsens viktigaste ledare. Han upphörde snabbt att bara spela rollen som läkare.

Allt eftersom kriget pågick fick gerillan mer och mer stöd från bönderna, som hjälpte dem med förnödenheter och nya rekryter. Efter två år av strider kunde gerillan på nyårsdagen 1959 inta städerna sedan Batista och hans anhängare flytt.

Kuba hade under Batista varit en lekstuga för amerikanska affärsmän och annan överklass. Ett ställe med spelhålor, bordeller och fina semesterpalats. Allt detta skulle snart få ett slut då revolutionen utvecklades. Det var dock inte klart från början i vilken riktning utvecklingen skulle gå. Kampens karaktär av gerillakrig på landsbygden hade gjort att arbetarklassen spelat en underordnad roll.

Kommunistpartiet på Kuba hade på grund av sin stalinistiska politik till en början varit motståndare till Castros rörelse. Först sedan det stod klart att denna skulle segra anslöt sig kommunistpartiet.

Ett nytt Kuba

Castro var från början inte anhängare av en socialistisk politik, utan talade om en mer ”demokratisk” och ”human” kapitalism.

Under de närmaste åren efter maktövertagandet följde en serie konfrontationer med USA:s kapital. All viktig industri på Kuba ägdes av USA-baserade företag. När den nya regimen ville föra en egen nationell politik började dessa företag sabotera denna politik. För att behålla den politiska kontrollen besvarade Castroregimen sabotageåtgärderna med förstatligandet av oljeföretag som Texaco, liksom av United Fruits mark.

Varje reaktion från USA:s sida besvarades med en motreaktion från Kubas sida tills kapitalismen störtades helt och hållet.

I denna process var Che Guevara en drivande kraft i att vrida politiken åt vänster. Regeringens politik hade ett starkt folkligt stöd och det var stödet från massorna som fick regeringen att pressas åt vänster och våga utmana imperialismen. Det fanns en logik i utvecklingen, där man för att kunna driva en politik som var självständig från imperialismen var tvungen att avskaffa det privata ägandet. I annat fall skulle de USA-baserade storföretagen ha styrt i alla fall. Det liberala pratet om en nationell demokrati var omöjligt utan ett avskaffande av kapitalismen. Under denna process gick Castro och 26 juli-rörelsen i socialistisk riktning. Till slut förstatligades alla USA-ägda företag på Kuba.

Che var en drivande kraft för uppbygget av en centraliserad planekonomi. Den planerade ekonomin skulle vara grunden för de framsteg som regimen gjorde.

De kanske största framstegen som kom med hjälp av de socialistiska metoderna var den utbyggda sjukvården och skolan. Fri sjukvård för alla skapades. Kuba satte igång med en kampanj för att utrota analfabetismen. Den fria sjukvården samt läs- och skrivkunskunskapen skiljer än idag Kuba från de övriga latinamerikanska staterna. Och det är detta som har gjort att den kubanska revolutionen har haft och fortfarande har ett så pass omfattande stöd runt om i regionen som den har, trots bristen på arbetardemokrati.

Framstegen inom till exempel sjukvården kvarstår än idag, trots Sovjetunionens kollaps, som innebar att Kuba förlorade sin största biståndsgivare och handelspartner.

Till skillnad från ryska revolutionen 1917 ledde den kubanska revolutionen inte till etablerandet av en arbetardemokrati. Orsaken var att arbetarklassens organisationer inte hade spelat den ledande rollen i kampen. Istället leddes kampen av en gerilla utan några demokratiska strukturer.

Den kubanska efterrevolutionära regimen har försvarat bristen på demokratiskt inflytande och avsaknaden av ett flerpartisystem med hotet från USA-imperialismen.

Detta hot har varit allvarligt. USA finansierade en invasion i Grisbukten med legosoldater 1961. Till skillnad från Arbenz i Guatemala hade Castroregimen beväpnat arbetarna och bönderna, och dessa kunde slå ned anfallet. Flera mordförsök genomfördes mot regimen ledare, och CIA har haft organisationer som jobbat underjordiskt på Kuba.

Hotet från USA blir dock inte mindre för att regimen förbjuder arbetare att organisera fria fackföreningar och självständiga partier. Arbetare som försvarar det statliga ägandet och planekonomin – den kubanska revolutionens grundvalar – måste kunna få organisera sig för att delta i planeringen av ekonomin och politiken.

Det som gjorde att den nya regimen på Kuba kunde utvecklas var också den internationella situationen med ett stalinistiskt block i öst som motvikt mot USA-imperialismen. När konflikten hettade till kunde Sovjetunionen gå in och skydda Kuba, både med vapenleveranser och ekonomiskt stöd. Sovjetunionen var däremot inte alls inblandat i att ge stöd till Castros rörelse innan revolutionen. De sovjetiska ledarna visste inte vilka dessa var. Det var först efteråt, då de såg i vilken riktning regimen gick samt på grund av deras egna strategiska intressen i det kalla kriget, som de gick in i ett samarbete med Kuba.

Hur sprida revolutionen?

Che Guevara insåg behovet av att sprida revolutionen till övriga Latinamerika och internationellt. Detta var också andan i Andra Havannadeklarationen, som Che var med och skrev.

De arbetarorganisationer som fanns i Latinamerika vid denna tid präglades av stalinistiska eller reformistiska partier. Dessa bromsade arbetarnas kamp.

Det ser ut som om Che Guevara på grund av detta utvecklade en skepsis mot arbetarklassens förmåga att kämpa för socialism. Men det var inte arbetarklassen, utan ledningen för arbetarorganisationerna, som hade vänt socialismen ryggen.

Denna felsyn utvecklade Che trots att han hade bevittnat de bolivianska gruvarbetarnas kamp 1952. Istället för att kämpa mot reformisternas inflytande över arbetarna så framstår det som om han valde bort detta och istället bara konstaterade, med Kuba som exempel, att (den latinamerikanska) ”revolutionens huvudsakliga arena är landsbygden”.

Under Ches inflytande stödde den kubanska regimen bildandet av gerillarörelser i flera länder.

Ches politiska misstag var att han hade en alltför stark tro på att erfarenheterna från den kubanska revolutionen var allmängiltiga. Denne ensidiga hållning kom Che aldrig riktigt att överge och det medförde att han underskattade arbetarklassens roll i den socialistiska revolutionen.

För marxister är det självfallet rätt att stödja de arbetare och bönder som tvingas gå ut i väpnad kamp mot storföretag eller diktaturregimer. Ansvar för våldet vilar på de regimer som tvingar folket till uppror.

Ches eget misslyckande senare, och övriga gerillarörelsers misslyckanden i Latinamerika, visar dock att det inte går att exportera en revolution på det sätt som Che försökte göra.

Den socialistiska revolutionen måste vara förankrad i masskampen och arbetarnas samt de fattigas självständiga organisering.

Ofta är förutsättningarna för ett revolutionärt uppror inte för handen. Det mest revolutionära man kan göra kanske är att organisera arbetare i fackföreningar eller partier, och politiskt förbereda för massornas inträde på den politiska arenan och upproret. Revolutioner kan äga rum utan revolutionärer. Vad revolutionärer och deras organisationer då kan bidra med är erfarenheter, politik, program och en ledning i kampen för att störta kapitalismen.

Det är inte alltid mest revolutionärt att tala om handling, direkt aktion eller väpnad kamp. Särskilt inte om de nödvändiga förutsättningar för en offensiv kamp – socialistisk medvetenhet, kampberedskap o s v – inte finns och revolutionärerna ännu saknar förankring och styrka.

Arbetarklassens roll

Arbetarklassens kollektiva styrka kommer ur dess roll och ställning i produktionen. Tusentals arbetare svetsas samman i industrierna därför att de har gemensamma intressen och arbetar med avgörande delar av landets ekonomi.

Bönderna på landsbygden har i regel ett perspektiv som i första hand begränsas till frågor som gäller deras jord. De är i regel mera splittrade än arbetarklassen, både vad gäller ekonomiska frågor och även geografiskt över större områden. Dessutom finns det en inbyggd motsättning mellan arbetare i egenskap av köpare av jordbruksprodukter och bönderna i egenskap av säljare av dessa produkter.

Därför splittrar varje revolution bönderna och landsbygden. De fattiga bönderna och inte minst de jordlösa lantarbetarna tenderar att söka allianser med arbetarna, medan de mer välbärgade bönderna fruktar revolutionen och en framtida jordreform.

Erfarenheten från ryska revolutionen 1917 var att arbetarklassen kan ta ledningen för revolutionen även i länder där den utgör en liten minoritet och sedan, i ledningen för de fattigaste på landsbygden, genomföra jordreformer med mera.

Ryska revolutionen led inte brist på revolutionärt krig på landsbygden, men arbetarna hade först gripit statsmakten i städerna och hade utarbetat ett politiskt program som de sedan fick slåss för att försvara mot revolterande godsägare och invaderande imperialistiska arméer.

Che och stalinismen

I Ches tidiga skrifter kan man hitta idealiseringar av det stalinistiska Sovjetunionen. Senare, när han kommit till makten och fick egen erfarenhet av stalinismen i Sovjetunionen och Östeuropa, blev han kritisk till den och började senare angripa dessa regimer. Efter en resa till Sovjet kallade han byråkraternas liv där för "en svinstia".

Däremot hittar man inte någon klar analys av stalinismen hos honom. I slutet av sitt liv hade han börjat studera Trotskijs skrifter, men man ser ingenstans att han hunnit dra några bestämda slutsatser av Trotskijs idéer och politik. Man kan spekulera kring hur Ches politik hade gestaltat sig om han haft mer tid att studera Trotskijs analys och kritik av stalinismen.

Framför allt saknar man dock hos Che ett program för hur den socialistiska demokratin skulle formas.

Che var en person som djupt avskydde politikerprivilegier och han läxade vid flera tillfällen upp kamrater som försökte sno åt sig fördelar. Själv fortsatte han att leva ett nästan asketiskt liv efter revolutionen.

Vid ett tillfälle, då han jobbade som riksbankschef, upptäckte han att han fick en större matranson än vanliga arbetare och han såg genast själv till att sänka den.

Che hängivenhet och livsstil har gett honom en särskild plats i revolutionärers hjärtan.

Konfrontationen med stalinismen skulle komma att bli fullständig då Che började arbeta för att sprida revolutionen i övriga världen.

Kongo och Bolivia

Che drog den riktiga slutsatsen att revolutionen måste spridas internationellt. För honom gällde det nu att återupprepa exemplet med det kubanska gerillakriget, men det var inte i Amerika utan i Afrika som han först försökte omsätta detta i praktiken.

Che och en mindre styrka kubaner for i hemlighet till Kongo, som vid denna tid hade blivit ett centrum för kampen mot imperialismen. Det hela var dåligt förberett och framför allt kände

kubanerna inte till så mycket om det politiska spelet i Kongo. Väl på plats såg de hur illa organiserat allt var. Ledarna var aldrig på plats. Materiel togs inte om hand utan låg och förstördes. Ingen organiserade någon utbildning av soldaterna.

Till slut tvingades Che och de övriga att fly från landet efter att fienden hade gjort en framryckning.

Ches nästa projekt blev nu att försöka skapa en gerilla i Bolivia. Den revolution Che hade sett där 1952 hade ebbat ut och nu styrde en militärdiktatur landet. Kraftigt förklädd åkte Che till Bolivia där han träffade fler anhängare.

Che hade några tiotal anhängare, men var i praktiken isolerad. Sovjetunionen och kommunistpartierna vägrade att samarbeta med honom. Stalinisterna ville inte ha någon revolution någonstans, utan ha fredlig samlevnad med imperialismen. Några medlemmar i det bolivianska kommunistpartiet anslöt sig till gerillan, men partiet som helhet gick emot den.

När Che till slut tvingades gå till aktion efter att armén hade kommit dem på spåren var han i praktiken helt isolerad. Han tappade radiokontakten med omvärlden och de få kontakter han hade i städerna var gripna av polisen. På det internationella planet fördömdes han av de statsbärande partierna i öststaterna.

Förutom några av Ches närmaste män, som var veteraner från Kuba, var de flesta oerfarna vid gerillalivet.

Ches tanke var att under kriget skulle man skola upp och ge dem erfarenheter. Hans plan var, enligt Ciro Bustos (en av hans anhängare), att efter att han hade byggt upp en större styrka skulle han ge sig av till norra Argentina.

Vid tiden för Guevaras aktioner i Bolivia befann sig regimen i ett problematiskt läge. Kamp hade brutit ut i flera gruvsamhällen och armén hade gått in och slagit ned kampen med våld. Che befann sig dock inte i denna kamp, utan långt ute på landsbygden där det fanns bönder utan någon kamptradition. Efter att regeringen hade slagit ned gruvarbetarna kunde den koncentrera sig på att slå ned gerillan.

Ches sista strid

Trots deras svåra läge lyckades de utkämpa några framgångsrika strider mot armén, och Ches detaljerade dagbok från Bolivia präglas av en optimism, trots de politiska bakslagen.

Allteftersom tiden gick reducerades emellertid styrkan allt mer och inga nya rekryter värvades. Vid tiden för Ches nederlag bestod gerillan bara av 17 man, varav flera var sjuka eller sårade och inte kunde gå själva, däribland Che själv, som hade förklarats av svår astma.

Tvärtemot vad många tror, kämpade gerillan inte i någon tät djungel i Bolivia, utan den utkämpade sina sista strider uppe i bergen på två tusen meters höjd. Här är växtligheten karg, med ofta kala bergsluttningar och kalla nätter. Den lilla styrkan klarade bara av att förflytta sig korta sträckor varje dag samtidigt som armén placerade ut fler och fler soldater med helikoptrar. Den 8 oktober blev så gerillan omringad och engagerad i strid nere i en ravin utan några reträttmöjligheter. När Che och en kamrat försökte klättra upp för ravinen blev de med lätthet tillfångatagna av bolivianska soldater.

Det går inte att föreställa sig den bitterhet som Che måste ha känt där han låg bunden till händer och fötter inför en triumferande CIA-agent, som representerade allt det som Che hatade och hade kämpat emot under hela sitt politiska liv.

När CIA-agenten Felix Rodriguez frågade Che Guevara om han hade någon sista hälsning innan de skulle skjuta honom svarade han: ”Hälsa Fidel att han snart kommer att få uppleva en segerrik revolution i Latinamerika. Och säg till min fru att gifta om sig och bli lycklig.”

Avrättningen verkställdes sedan på ett grymt sätt, där Che troligen först sköts i armen och benet innan ett dödande skott träffade honom i bröstet.

Idag, 40 år efter hans död, syns hans namn och porträtt på banderoller och plakat över hela världen. I Bolivia, där han mötte sin död, syns hans symbol i de demonstrationer som har förekommit under de senaste årens radikalisering. Om den bolivianska militären och CIA trodde att de genom att avrätta honom kunde tysta hans stridsrop mot imperialismen så kunde de inte ha haft mera fel.

På årsdagen av hans död bör vi inte bara hylla hans självupppoffrande kamp mot förtrycket och imperialismen, utan också försöka dra viktiga lärdomar från hans kamp och se både hans positiva sidor och hans misstag. Om vi kan dra lärdom av Ches kamp har den inte varit förgäves och Ches förhoppning om att revolutionen skulle sprida sig i Latinamerika kan gå i uppfyllelse.

Ur tidningen *Offensiv* 2002

Per Olsson:

Che Guevara en symbol för kamp

”Skjut, din fegis. Det handlar ju bara om att döda en människa”.

Enligt ett rykte var detta de sista orden som revolutionären och gerillakämpen Che Guevara lät yttra.

Det är i veckan 35 år sedan Che mördades i Bolivias djungel den 9 oktober 1967. Han blev endast 39 år.

Över hela världen kommer minnet av honom att hyllas. Che är en symbol för motstånd och revolutionära ideal som förblir en inspirerande maning till kamp för internationell socialism.

Idag, 35 år efter hans död, kan man hitta t-shirts med hans bild på i butiker och torgstånd.

Själv skulle han bara ha förakt till övers för kommersialiseringen kring hans person. Che var en självupppoffrande revolutionär och en bitter motståndare till alla former av privilegier, fjäsk och smicker. Kommen från en argentinsk medelklassfamilj anslöt han sig utan att tveka till Fidel Castros lilla grupp av beslutsamma gerillakämpar som 1956 anlände till Kuba.

Blir ”Che”

Det var som en av ledarna för den väpnade revolutionen mot Batistas diktatur på Kuba som Ernesto Guevara blev ”Che” för en hel värld.

Det var i mitten av 1950-talet som argentinarerna Ernesto Guevara fick smeknamnet ”Che” och började se sig själv som socialist.

Ches många resor runt om i Latinamerika spelade en stor roll i detta vägval. Han var i Bolivia sommaren 1953, och drogs med i den revolutionära yra som rådde. Året innan (1952) hade landets arbetare och fattiga indianbefolkning gjort uppror och en ny radikal regering var vid makten.

Mer än någonting annat var det dock händelserna i Guatemala, vilka slutade i kontra-revolutionens seger 1954, som blev avgörande.

Guatemala 1954

Che kom till Guatemala julen 1953. Guatemala styrdes vid den här tiden av en vänsterpopulistisk regering under översten Jacoby Arbenz. I ingen del av världen har USA-imperialismens nykolonialism fått ett så markant och arrogant uttryck som i Centralamerika. ”Regimförändring” är inget som Bush har hittat på, i mer än 100 år har USA-imperialismens avsatt och tillsatt regeringar i Centralamerika.

När Che kom till Guatemala julen 1953 hade landets regering kommit i direkt konflikt med USA-imperialismen efter att den bl a genomfört en jordreform och förstatligat United Fruit Companys (idag Chiquita) tillgångar. Landet präglades å ena sidan av massmobiliseringar och försök att bygga upp olika miliser och å den andra CIA:s kontrarevolutionära komplott tillsammans med landets överklass. Regeringen försökte hitta en medelväg som inte fanns.

Che var starkt kritisk mot regeringens vacklan och reste kravet på ett väpnat folkförsvar (defensa popular), men regeringen vägrade att dela ut vapen och rensa ut de reaktionära krafterna inom armén. Dagarna efter att Che fyllde 26 år inleddes kontrarevolutionen, som cyniskt hade döpts till ”Operation Framgång”, sitt väpnade angrepp. Guatemala bombades och från grannländerna invaderades landet av en militär styrka som kuppmaakarna hade satt upp. Regeringen föll och konspiratörerna tog över på sommaren.

Che drog den korrekta slutsatsen att regeringen, och de grupper som stödde den, delvis hade besegrats som en följd av att man inte beväpnat massorna – inte hade byggt upp väpnade försvarskommittéer – och inte hade genomfört några utrensningar inom den gamla statsapparaten.

Efter att kontrarevolutionens dödsridå hade dragits ner över Guatemala tvingades Che på flykt och nådde i september 1954 Mexiko och dess huvudstad Mexico City, där CIA snart lade upp en dossier på ”den unge argentinske doktorn”. Che-mappen skulle sedermera bli en av de tjockaste i CIA:s arkiv.

Möter Fidel Castro

I Mexico City fanns många av de som hade lyckats fly från Guatemala. Några av dem, däribland Che, förenades snart med en grupp politiska flyktingar Kuba – med Fidel Castro och hans bror Raúl i förgrunden.

Fidel hade gjort sig känd som en färgstark och kompromisslös oppositionell efter ett misslyckat försök att inta Moncadabarackerna (en militärförläggning) den 26 juli 1953. (Härav förklaringen till varför Fidel valde namnet ”26 juli-rörelsen”).

Fidel tillhörde den unga generationen av motståndskämpar som ville omvandla Kuba till en modern demokratisk nation. Fidel var inte socialist, snarare en radikal nationalist. Hans fem år yngre bror Raúl hade dock kopplingar till ungtkommunisterna.

Sommaren 1955 berättade Fidel för Che om sin plan på att landsätta en båt med gerilla-soldater på Kuba. Che tvekade inte att ansluta sig. ”När jag för en tid sedan blev erbjuden att bli med i väpnad kubansk befrielse rörelse svarade jag ja på direkten”, skrev han senare till sina föräldrar.

För ”att komma i form” inför 1956, ”det år vi antingen blir hjältar eller martyrer” enligt Fidel, ägnade sig Che åt såväl politiska studier som bergsklättring.

Men år 1956 började inte bra. 26 juli-rörelsens medlemmar arresterades i Mexico City, men släpptes snabbt på fri fot. Först i september lyckades Fidel hitta en båt, Granma, som kunde ta dem till Kuba.

Namnet till trots var 26 juli-rörelsen ingen ”rörelse”. Den omfattade inte ens ett tresiffrigt antal väpnade kämpar. Den politiska programmet reducerades till en samling inomkapitalistiska, borgerligt-demokratiska krav.

Okuvlig vilja

Styrkan låg i den okuvliga viljan att kämpa till slutet. ”Min framtid är kopplad till den kubanska revolutionens. Jag kommer antingen att segra eller dö”, skrev Che under sin korta fängelsevistelse i Mexiko.

Allt gick dock fel från början. Den tog betydligt längre tid än beräknat att ta sig till Kuba, sju istället för fem dagar, och man hamnade fel. Fidel hade hoppats att landstigningen skulle sammanfalla med en folkresning i Santiago, Kubas andra stad – men så skedde inte. Båten upptäcktes innan man kom i land, det var mer fråga om ett skeppsbrott än en ankring. Ingen väntade på de som landsteg på Kuba i december 1956. Väl i land splittrades man upp i två irrande grupper. Che berättar att ”vi var alldeles vilse och gick i cirkel”. Snart råkade man dessutom ut för ett bakhåll som decimerade den redan lilla ursprungsstyrkan på 82 man till 22. Denna lilla styrka omgrupperade sig i Sierrabergen. Ännu färre än de 22 skulle få uppleva nyåret 1959 och revolutionens seger.

Från Sierra Maestra inleddes befrielsekriget och nya rekryter började ansluta sig. Det helt livsavgörande stödet från befolkningen, särskilt bland de fattiga på landsbygden, växte snabbt även om Castros gerilla aldrig omfattade fler än 3 000 – en uppgift säger att man bara var 1 500 när Havanna intogs.

Batistas diktatur

Batistas diktatur på Kuba hade förlorat allt stöd, även USA-imperialismen hade börjat inse att dess dagar var räknade. Under Batista hade Kuba blivit en tummelplats för dollarmiljonärer och utländskt kapital, ön kallades ”Karibiens bordell”.

Kubas tillgångar var i händerna på amerikanska storföretag. Amerikanska intressen kontrollerade 75 procent av all bördig jord, 90 procent av gruv- och oljeproduktionen och 40 procent av den helt dominerande sockerindustrin. Jordbruksarbetare och småbönder tvingades slava på en jord som ägdes av stora jordägare.

Det var en kombination av politiska och sociala förhållanden som lade grunden 26 juli-rörelsens triumf och Batistas fall. Inget parti eller oppositionell grupp hade lyckats kanalisera befolkningens missnöje. 26 juli-rörelsen kunde träda in och fylla det politiska tomrum som skapats av å ena sidan hatet mot regimen och dess sönderfall och å den andra oppositionens tandlöshet.

Kubas kommunistparti

Det kubanska kommunistpartiet, PSP, hade lagt krokben på sig själv genom sin opportunistiska och slaviska tilltro till den stalinistiska tvåstegsteorin – först kamp för kapitalistisk demokrati i samråd med borgerlighetens progressiva del, för att sedan i en avlägsen framtid ta upp kampen för socialismen. PSP deltog i några av de marionettregeringar som Batista bildade under 1930- och 40-talet. Det var först 1952, när Batista genomfört en militärkupp efter att ha förlorat presidentvalet, som kommunistpartiet drog undan sitt stöd.

Till följd av sin politiska undfallenhet kunde PSP inte bygga upp en motståndsrörelse mot Batista, trots att man hade ett inflytande bland städernas arbetare. Kommunistpartiets ledare ansåg till en början att Castros landstigning var ett ”äventyr”. Snart fick man dock göra en helomvändning och man börja etablera allt fastare band med 26 juli-rörelsen.

Vid sidan av kommunistpartiet fanns olika mer eller mindre impotenta borgerliga, nationalistiska oppositionsgrupper.

Även det nationella direktoratet, som till en början utgjorde 26 juli-rörelsens ledning och llano, det nätverk som hade som uppgift att säkra rebellernas underhåll och vinna stöd bland stadsbefolkningen, rymde, med Ches ord, ”antikommunistiska medelklastyper”.

Che spelade en viktig roll i att vrida 26 juli-rörelsen åt vänster och driva ut de mer konservativa krafterna.

Även om gerillan gjorde framsteg på landsbygden så kom det att dröja innan den vann insteg i städerna. Den utlysta generalstrejken den 9 april 1958 blev en flopp. Misslyckandet fick som följd att tonvikten lades än mer på gerillakampen. ”Gerillametoden har utgått som segrare”, skrev Che efteråt.

Arbetarklassens roll

Gerillakampen på Kuba och åren i Sierra hade stärkt Ches felaktiga uppfattning att det inte är städernas arbetare som utgör den socialistiska revolutionens ryggrad utan landsbygdens fattiga med en kärna av heroiska gerillakämpar som förtrupp (avantgarde). Che skulle ständigt återkomma till denna slutsats, som utgör stommen i hans teori om att den latinamerikanska revolutionens framtid ligger i att skapa en kärna (foco) av gerillakämpar på landsbygden.

Che undervärderade den revolutionära potential som ligger i arbetarklassens kollektiva styrka. Den socialistiska revolutionen är, till skillnad från de borgerliga revolutionerna, en medveten handling där arbetarklassen tillkämpar sig den politiska makten för att sedan ”expropria expropriatorerna” som Karl Marx uttryckte det.

Embryot till den socialistiska demokratin finns i arbetarnas kamp och självständiga organisering. Till skillnad från den ryska oktoberrevolutionen 1917, den hitintills enda sociala revolution som fört arbetarna och de fattiga till makten, spelade arbetarklassen i städerna inte en någon framträdande roll i den revolutionära process på Kuba som inleddes 1956. Det fanns inga organ för socialistisk demokrati likt sovjeterna i städerna, på landsbygden och inom militären, som var demokratiska organ där valda representanter när som helst kunde avsättas av dem man representerade.

Sovjetmakten lade grunden till arbetardemokrati och en utveckling mot socialism efter oktoberrevolutionens seger.

Att den ryska revolutionen därefter urartade berodde på att dess isolering till ett underutvecklat och av inbördeskrig sargat Ryssland (21 imperialistiska arméer stödde ”de vitas” försök till kontrarevolution) gjorde det omöjligt att bygga en verklig socialistisk demokrati i land där arbetarklassen starkt decimerats och försvagats. Bara den internationella revolutionens seger, kunde säkra en utveckling mot socialism i Sovjet. Revolutionens isolering till följd av socialdemokratins förräderi födde emellertid sin motreaktion i form av stalinismens triumf som krossade de sovjetmakten, fackföreningarna och bolsjevikpartiet i blod.

Inga sovjet

Det faktum att det inte fanns några valda revolutionära organ som likt sovjeterna kunde utgöra grunden för arbetarnas och fattigböndernas kontroll och styre på Kuba betydde en oundviklig tendens till toppstyrning när väl rebellerna hade tagit makten.

Den nya regimen som kom till makten 1959 var otroligt populär och den har än idag stöd bland stora delar av befolkningen. Den stat som byggdes upp och betecknades som ”socialistisk” reflekterade dock att revolutionen huvudsakligen baserade sig på landsbygdens

gerilla och småbönder. Därför etablerades aldrig en socialistisk demokrati i likhet med den i Sovjet under de första åren efter 1917.

Oktoberrevolutionens förlopp visade riktigheten i Trotskijs teori om den permanenta revolutionen – att även i mindre utvecklade kapitalistiska länder har arbetarklassens till följd av sin roll i produktionen erövrat en betydligt större social tyngd i samhället än dess numerär ger sken av. Något som i sin tur ger arbetarklassens en avgörande roll i revolutionens alla faser. Detta även i mindre utvecklade kapitalistiska länder.

Permanent revolutionen

Till skillnad från landsbygdens miljoner förenas arbetarna till ett kollektiv i städernas industrier och större arbetsplatser, det är genom att agera organiserat och som en kollektiv kraft som arbetarna kan förändra sina villkor. Ur kollektiv kamp växer ett socialistisk medvetande fram, därför sås fröet till ett nytt socialistiskt samhälle i den kamp som förs idag.

Tyvärr kom Che aldrig att studera Trotskijs skrifter om den permanenta revolution och exempelvis stalinismens framväxt. I Bolivia strax innan sin död läste han Trotskij, man kan bara spekulera vilken politisk inriktning hans liv skulle ha tagit om Che hade fått leva.

Che, som till en början såg ”framtiden i de länder (det stalinistiska blocket) som ligger bakom järnridån”, blev senare kritisk mot det byråkratiska och totalitära styret i Sovjet och Öst-europa. Men han saknade alternativ. Che delade inte Trotskijs uppfattning om att arbetarna måste genomföra en politisk revolution för att störta byråkratin för att möjliggöra en utveckling, baserad på arbetardemokrati, mot socialism i ”länderna bakom järnridån”.

Havanna intas

Uppmuntrad av generalstrejkens nederlag försökte Batista starta en ny militär offensiv. Den låga stridsmoralen inom armén gjorde dock att offensiven snabbt kollapsade. Istället blev det rebellerna som i augusti inledde en storoffensiv. Gerillan vann seger på seger under årets sista månader.

Med en statsapparat i upplösning flydde Batista Kuba på nyårsdagen 1959. Natten mellan den 1 och 2 januari anlände Che till Havanna medan Fidel tog över Santiago.

Batistas fall hade en stor radikaliserande effekt på ungdomarna, arbetar- och medelklassen, och den folkliga mobilisering som följde satte press på Fidel.

Detta tillsammans med USA-imperialismens försök att svälta ut revolutionen och att den korrupta inhemska borgerligheten avslöjat sin rutenhet gjorde att revolutionen gick mycket längre än vad många av rörelsens ledare hade föreställt sig.

I maj 1959 beslutar regeringen att konfiskera alla jordegendomar på mer än 1 000 tunnland och uppmuntra bildandet av jordbrukskooperativ. Jordreformen berörde 40 procent av all åkermark.

Några månader innan jordreformen hade landets telefonbolag, som lierat sig med amerikanska ITT, förstatligats och priserna på bl a läkemedel sänktes. Che var i högsta grad med och utformade denna radikala politik, i oktober 1959 blev han ansvarig för att samordna de statliga industriernas verksamhet, någon månad senare blev han utsedd till riksbankschef.

Revolutionen kan ibland behöva kontrarevolutionens piskrapp för att ta steg framåt, skrev Karl Marx en gång. I Kubas fall var det USA:s sanktioner och paranoida rädsla för ”kommunismens utbredning” och det påföljande invasionsförsöket 1961 som tvingade Fidel Castro att ge upp tanken på en revolution som stannar på halva vägen.

USA-imperialismens svar på regeringens jordreform, förstatliganden, ökade företagsskatter och utrensning av Batistas bödlar var att skära ner importen av socker från Kuba, landets viktigaste exportprodukt. I början av 1960 gav president Eisenhower CIA klartecken att organisera en kontrarevolutionär invasion av Kuba och i oktober samma år förbjöd USA all handel med Kuba.

”Ta över monopolen”

Che var helt på det klara med att revolutionen bara kunde vinna mark genom att ”ta något från de som har något och det är monopolen. För att segra måste vi göra upp med monopolen och bryta USA-imperialismens makt”. Han hade också förstått behovet av utrensningar inom den gamla statsapparaten, något som inte minst erfarenheterna från Guatemala hade visat.

Den spiral av allt intensivare motsättningar som följde i takt med att USA-imperialismen trappade upp sina kontrarevolutionära aktiviteter fick hur som helst till följd att Kuba allt mer omfamnades av det stalinistiska Sovjet och ”Östblocket”, som erbjöd sig att köpa Kubas socker, ge lån, och sända ”rådgivare och experter”.

Den byråkrati som styrde Sovjet 1960 var, till skillnad från den demoraliserade klick som styrde under stalinismens dödsryckningar 1989-90, övertygad om att man kunde knappa in på imperialismens försprång. USA-imperialismens blockad av Kuba gav den en möjlighet att få in en fot på USA:s bakgård och vidga den stalinistiska intressesfären på världsarenan. Som mest fick Kuba nära en miljon dollar per dag i sovjetiskt ”bistånd”, som självfallet var villkorat.

Under våren 1961 genomförde USA det misslyckade invasionsförsöket av Kuba (Grisbukten) En invasion som slutade i totalt fiasko till följd av den popularitet som revolutionen åtnjöt.

Planekonomins fördelar

Che var en av de ansvariga för den planekonomi som möjliggjorts genom förstatligandet av de utländska intressena och samhällsövertagandet av alla tillgångar som överklassen inte hade lyckats ta med sig i sin flykt från ön. Hans vision om ”den socialistiska människan” sågs som ett alternativ till den gängse sovjetiska modellen med toppstyrd centralplanering.

Precis som under gerillakampen ville Che leda med hjälp av exemplets makt. Han vägrade att ta emot en lön som var högre än den svältlön han haft som kommandant (Commendant) och tog initiativ till frivillighetsarbete på helgerna som han själv alltid deltog i trots sin enorma arbetsbörda och astma.

Brist på verklig och ständig kontroll från massornas är och var den kubanska planekonomin akilleshäl. Icke desto mindre är det planekonomin som har lagt grunden för en social trygghet på Kuba som saknar motstycke i Latinamerika. Barnadödligheten på Kuba är idag lägre än i exempelvis USA, inget land har fler lärare och läkare per person än Kuba.

För att försvara den kubanska revolutionens landvinningar måste den emellertid spridas – lämnat åt sitt eget öde är Kuba dömt att utvecklas mot kapitalism idag. Det gäller särskilt sedan stalinismens fall i Östeuropa och att Kuba tvingats öppna upp sig upp för utländska investeringar och dollarn.

Lämnade Kuba

Che ville sprida revolutionen. Hans kritik av Sovjetbyråkratin och vägran att ta ställning i den sino-sovjetiska konflikten – Ches idéer var i många fall mer närstående Maos i Kina, som också hade kommit till makten genom ett bondekrig – spelade också en roll i varför han började förbereda sig för att lämna Kuba.

De sista åren i Ches liv var heroiska, men också djupt tragiska. Che kom aldrig att dela marxisters syn på arbetarklassen och dess organisationer som den socialistiska revolutionens ”förtrupp”.

I ett tal som publicerades 1960 med titeln Arbetarklassens ansvar i vår revolution hävdar Che att ”det är ingen hemlighet att den revolutionära rörelsens styrka i huvudsak finns hos bönderna, och i andra hand hos arbetarklassen”.

Det var speciella faktorer som möjliggjorde att ”en liten grupp, som ej fruktar döden, kan besegra en armé” som på Kuba. Säregenheterna var dock inte allmängiltiga och kunde inte bara upprepas, särskilt inte i länder där arbetarklassen redan hade trätt in på arena som en självständigt kraft.

I april 1965 reste Che till Afrika för att ansluta sig till den gerilla som kämpade där. Tiden i Kongo demoraliserade emellertid Che. ”Gerillaledarna” syntes oftast inte till utan föredrog livet i exil, rörelsen var splittrad och saknade en politik. Efter ett par månader insåg Che att det hela var ett utsiktslöst företag. Via Tanzania och dåvarande Tjeckoslovakien återkom han till Kuba 1966, bara för att snart dra vidare till Bolivia för att där bygga upp en gerillakärna.

”Che – Vive”!

Che hade lovats stöd av det bolivianska kommunistpartiet, men väl i Bolivia uteblev det utlovade stödet och de fåtal gerillakämparna lämnades åt sitt öde i Bolivias djungel.

Svårt sjuk, utan stöd och underhåll spårades Ches lilla styrka upp av armén och CIA. Efter en hopplös strid den 8 oktober 1967 sårades och fängslades Che. Dagen efter avrättades han. Men på en vägg nära hans grav i Bolivia står det målat: ”Che så levande som dom aldrig ville att du skulle vara”. ”Che – Vive”!, dvs Che lever – som en symbol för revolutionär kamp mot förtryck och imperialism.